

Sad; od 17. oktobra 1944. do 27. januara 1945. uvedena je Vojna uprava u Bačkoj, Banatu i Baranji; na Skupštini izaslanika naroda Vojvodine izabran je novi Glavni NOO Vojvodine od 150 članova, koji je avgusta 1945. prerastao u Narodnu skupštinu Autonomne Pokrajine Vojvodine.

Branko Petranović

*AHMED HADŽIROVIĆ, Sindikalni pokret u Bosni i Hercegovini
1918–1941, Beograd 1978, 500 str.*

Sindikalni pokret na području Jugoslavije u međuratnom razdoblju, bez obzira na njegovu političku heterogenost i organizacionu razdrobljenost te relativnu slabost, imao je važno mjesto u ekonomskoj i političkoj borbi radničke klase s građanskim sistemom. Imao je značajno mjesto i u društvenom životu, pogotovo zato što je njegov revolucionarni dio, pod vodstvom i utjecajem KPJ, služio radničkoj klasi da se s više ili manje uspjeha suprotstavlja ekonomskoj, političkoj pa i kulturnoj eksploataciji kojoj je bila nesmiljeno izložena u tom građanskom sistemu vlasti, ali i po tome što je sindikalni oblik organizacije omogućavao i snagama izvan radničke klase da pokušaju ostvariti svoje utjecaje na radništvo i tako zapravo kočiti klasnu borbu, bilo ekonomsku bilo političku. Dakle, sindikalne su organizacije po tim svojim značajkama imale važno mjesto i u organiziranju radničke borbe uopće i u borbi protiv nastojanja da se ona potisne, kanalizira, otupi njezina oštrica. To je karakteristika sindikalnog pokreta na čitavom teritoriju Jugoslavije, pa tako i Bosne i Hercegovine, iako na tom području sindikalni pokret nije bio i najrazvijeniji. Problemima razvoja sindikalnog pokreta, uz prikaz ekonomske podloge položaja radništva, posvetio je pažnju u svojoj najnovijoj knjizi dugogodišnji istraživač toga dijela radničkog pokreta na tlu Bosne i Hercegovine dr Ahmed Hadžirović, naučni suradnik Instituta za istoriju u Sarajevu, i dao joj naslov *Sindikalni pokret u Bosni i Hercegovini 1918–1941*. Knjiga je tiskana ove, 1978, godine u Beogradu, u izdanju izdavačke organizacije »Rad«. Hadžirović je u njoj dao prvi sustavni pregled privrednih prilika, ekonomskog i socijalnog položaja radnika, te tendencija i organizacija sindikata, od onih pod utjecajem Komunističke partije do onih pod protektoratom režima i građanskih stranaka.

Hadžirović je u Uvodu objasnio svoj pristup istraživanju i formuliranju problema razvoja sindikalnih organizacija na tlu Bosne i Hercegovine na kome su sindikati — uz specifičnosti, koje su bile posljedica političkih, ekonomskih i uopće društvenih okolnosti u kojima su djelovali — bili rascjepkani kao i u ostalim dijelovima Jugoslavije, podijeljeni zbog ovisnosti o političkim težnjama onih snaga koje su ih osnivale ili se borile za utjecaj u njima, iako na tom području, uglavnom, nisu postojale centrale osnovnih sindikalnih pravaca i struja. Zato je autor morao obratiti pažnju i na opći razvoj sindikalnog pokreta i na specifičnosti njegove u Bosni i Hercegovini i toga se, uglavnom, držao u cijeloj knjizi. Podijelio ju je u četiri osnovna dijela, i to: I Privredne prilike u Bosni i Hercegovini i položaj radnika (s poglavljima: Pregled privrednih prilika i Položaj

radnika), II Sindikati u Bosni i Hercegovini i njihove organizacije (1919–1941), III Borba radnika za poboljšanje ekonomskog i socijalnog položaja (s poglavljima: Radničke akcije poslije rata (1919–1921), Tarifno-štrajkačke akcije od 1921. do 1934. godine i Zamah i revolucionisanje radničkog pokreta u periodu 1935–1941. godine), IV Odnos političkih partija i državne vlasti prema sindikatima (s poglavljima: Djelovanje i uticaj Komunističke partije Jugoslavije na sindikalni pokret, Socijalistička partija Jugoslavije i sindikati, Hrvatska seljačka stranka i sindikati, Režimske partije i sindikati, Državna vlast i sindikati).

U prvom dijelu Hadžirović je obradio, na temelju istraživanja suvremenih statističkih podataka i literature, osnovne značajke privrede u Bosni i Hercegovini a s tim u vezi položaj radnika od ekonomskog do društvenog, od radnih uvjeta do uvjeta življenja. Radnička klasa u Bosni i Hercegovini, a nije bila izuzetak u međuratnoj Jugoslaviji, živjela je na rubu egzistencionog minimuma, radeći u neprikladnim radnim uvjetima i stanujući u neprihvatljivima nastambama, pa je to bio glavni razlog njezina nezadovoljstva što se iskazivalo u čestim tarifnim i štrajkaškim akcijama ekonomskog i političkog značaja. Međutim, ona nije bila dovoljno organizirana, iako je na tlu Bosne i Hercegovine, kao što je već rečeno, bilo sindikalnih organizacija svih pravaca i struja — od onih pod vodstvom KPJ do onih pod utjecajem režima. Tim pitanjima sindikata, njihove organizacione raširenosti, njihovoj politici, programu i djelatnosti u Bosni i Hercegovini Hadžirović je posvetio II dio svoje knjige i prikazao ih, naglašavajući specifičnosti, a često i govoreći samo o njima. Jer, sindikati, i oni pod vodstvom KPJ (od Centralnog radničkog sindikalnog vijeća, Nezavisnih sindikata do utjecaja komunista u Ujedinjenom radničkom sindikalnom savezu Jugoslavije, popularnom URSS-u), i oni koje su vodili socijalisti (Glavni radnički savez, Opći radnički savez), i oni pod protektoratom Hrvatske seljačke stranke (Hrvatski radnički savez) ili režimske Jugoslovenske radikalne zajednice (Jugoslovenski radnički savez) imali su osobitosti u organizaciji i djelovanju na tlu Bosne i Hercegovine, iako se sve to odvijalo u skladu, više ili manje, s okvirima opće politike i prakse tih sindikata. I taj je dio pregledno urađen na osnovi istraživanja izvora i literature.

Treći dio Hadžirovićeve knjige govori o brojnim tarifnim i štrajkaškim akcijama radnika Bosne i Hercegovine u međuratnom razdoblju, s tim što je autor to razdoblje podijelio na cjeline u kojima su te akcije bile vrlo intenzivne (1919–1921), zatim je došlo do oseke (1921–1934), da bi se nakon toga one razvile u čitav pokret, kao što je bilo i drugdje u Jugoslaviji, što je sve govorilo o situaciji u radničkom pokretu uopće, a ne samo u sindikalnom. Za obradu toga dijela, Hadžirović se obilato služio izvorima i literaturom i dao je dobar pregled toka niza tarifnih pokreta i štrajkova na tlu Bosne i Hercegovine.

Četvrti dio knjige obrađuje odnos političkih partija i državne vlasti prema sindikatima. I tu je Hadžirović dao, uglavnom, dobar pregled razvoja odnosa KPJ prema sindikatima u kojima je imala utjecaja i prema sindikatima uopće, gledišta socijalista prema sindikatima, a također i odnosa ostalih snaga koje su nastojale steći posredstvom sindikata utjecaj na radnike. I taj je dio uradio na osnovi izvora i djelomično literature. Kako je za razumijevanje politike i djelovanja pojedinih sindikata i na tlu Bosne i Hercegovine te njihova utjecaja na radnike, bitno poznavanje upravo tih problema, mislim da bi taj dio (a Hadžirović mu je posvetio 130 stranica — što je drugi po veličini od četiri dijela knjige) kompozicijski trebalo da dođe ispred dijela koji govori o sindikatima u Bosni i

Hercegovini, jer pojedinačno, iako daje temelje za stvaranje općih zaključaka, u tom slučaju postaje jednostran i ne dobiva se pravi dojam o složenosti sindikalnog pokreta i o tome da je sindikalni pokret na tlu Bosne i Hercegovine bio samo dio sindikalnog pokreta Jugoslavije. Uz tu primjedbu, smatram kako bi taj dio bio mnogo bolji da je bio manje analiza, citiranje pojedinih dokumenata, a da je obuhvatio problem sintetski, jer je o tome već i dosta pisano, a uz to on je samo ilustracija složenosti sindikata, njihova programa, organizacione raširenosti i djelatnosti. Da je bio takav, vjerojatno se ne bi autoru potkrale i neke pogreške o do sada u literaturi već riješenim problemima, npr. o osnivanju Hrvatskog radničkog saveza, sindikata koji su osnovali pravaši 1921. godine, a preuzela ga pod svoje vodstvo Hrvatska (republikanska) seljačka stranka 1922. godine, gradeći umnogome na onome što je već do tada u HRS-u stvoreno i zamišljeno.

Na kraju, autor je opsežno naveo izvore i literaturu, registar osobnih i geografskih imena, pa je tako omogućio laganiji uvid u svoje djelo.

Kao zaključak može se reći, bez obzira na navedene primjedbe, da je ta knjiga A. Hadžirovića dobar uvid u privredne prilike na tlu Bosne i Hercegovine u međuratnom razdoblju, u položaj radnika, u razvoj sindikalnog pokreta od političkih opredjeljenja do akcije, pokreta koji je imao značajno mjesto u klasnoj borbi radnika, zahvaljujući prvenstveno naporima sindikata pod utjecajem KPJ, a ukazivao je i na to da je klasna borba koju su radnici vodili pod vodstvom svoje avangarde KPJ značajan faktor u općim političkim i društvenim prilikama, pa su snage izvan radničke klase pokušale upravo posredstvom sindikata omesti tu borbu, kanalizirati radničke akcije i tako steći utjecaj na radnike.

Bosiljka Janjatović

*SINDIKALNI POKRET DRVODJELJSKIH RADNIKA
U VOJVODINI 1935—1941, Novi Sad 1978, 595 str.*

U ediciji Građa za istoriju Vojvodine, kao knj. XIII, tiskana je ove, 1978, godine u Novom Sadu (izdavači su Arhiv Vojvodine, Sremski Karlovc, Filozofski fakultet — OOUR Institut za istoriju, Novi Sad i Muzej socijalističke revolucije Vojvodine, Novi Sad) knjiga građe pod naslovom Sindikalni pokret drvodjeljskih radnika u Vojvodini 1935—1941. Građu je prikupio, napisao uvodnu studiju i objašnjenja, dr Danilo Kecić, dugogodišnji istraživač radničkog pokreta Vojvodine. Riječ je o solidno pripremljenom zborniku građe o drvodjeljskim, stolarskim, pilanskim, tapetarskim, bačvarskim, korparskim i ostalim radnicima koji su bili organizirani u Savezu drvodjeljskih radnika u sklopu Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza Jugoslavije. Ti su radnici na tlu Vojvodine tada u Savezu drvodjeljskih radnika bili vrlo aktivni u provođenju politike KPJ, pa su tako pridonosili jačanju njezina utjecaja među svim radnicima. Osim toga, Savez drvodjeljskih radnika bio je u to vrijeme jedna od najmasovnijih sindikalnih organizacija na tlu Vojvodine. Bio je to, dakle, dobar razlog da se D. Kecić prihvati istraživanja programa i djelovanja toga saveza, prikupljajući vrlo dobro